

การประยุกต์มิติทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์

พ้าย้อมครามบ้านคันพะลาน ตำบลนาตาล อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี

The Integration of Cultural Dimensions into the Development
of Indigo-dyed Cotton Products by Villagers of Kanpalan Village

อ.ดร.กัญญา จิ่งวิมุติพันธ์

คณะศิลปประยุกต์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Abstract

This research sought to investigate the integration of cultural dimensions into the development of indigo-dyed cotton products by villagers of Kanpalan Village, Natan Subdistrict, Natan District, Ubon Ratchathani Province. It was a community-based participatory research project funded by the Thailand Research Fund (TRF) in 2008. The project started in July 2008 and was completed in December 2009.

The objectives of the research were as follows: (1) to compile facts regarding the way of life, culture, and history of this traditional cloth-weaving community and their weaving patterns throughout the community's history, (2) to explore readiness and ability of the community in order to develop appropriate approaches to support the development of product patterns, (3) to explore methods of developing weaving designs which reflect local cultural values, and (4) to develop marketing strategies especially in pricing and market management to create opportunities to increase the sales of cotton indigo-dyed woven products.

Kanpalan Village has cotton and indigo plantations along the Kekong river bank. The plantations yield crops for good quality cotton and indigo products. However, because the village is far from the provincial urban center, the villagers were faced with the lack of access to professional development. This research project, therefore, began by exploring whether the villagers' way of life and their local cultural values were related to the status of their weaving profession and the household income which it generated.

During the research program, discussions between the researchers and volunteer researchers from the village have uncovered two major problems faced by this weaving community: (1) the villagers' lack of pride in their craftsmanship skills and the uniqueness of their weaving patterns, and (2) the lack of quality management and marketing strategies. With the collaboration by the village's volunteer researchers, solutions to the problems were proposed.

In the first stage of this research, historical facts regarding the weaving methods and indigo-dyeing patterns called Mad Mee were collected from available heirloom fabric. Next, the researchers shared discussions of designing procedures and weavers' inspirations in designing in order to lead to a better understanding of designing principles. As a result, the community has created a new design called "Sam Pan Bok" (meaning three thousand holes) inspired by the local natural attraction by the Mekong after which the design was named. The project also organized a fieldtrip for the villagers to visit Kok Phu Kao Village in Sakon Nakhorn Province as an opportunity to share their professional experience and knowledge and learn about the management model employed in Kok Phu Kao Village. The villagers subsequently established a formal group which was run to with an effective product

quality control and management system. The group produced high quality fabric which was sold at reasonable prices. They also gained support by Natan Subdistrict Administration Organization (SAO) which is a government agency. The group successfully created their own commercial brand called “Dok Fai Rim Khong” (Mekong cotton blossoms), the brand under which the group aimed to produce fabric products representing its cultural identity in the future.

บทคัดย่อ

โครงการการประยุกต์มิติทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายย้อมคราม บ้านคันทะลาน ตำบลนาตาล อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี เป็นการวิจัยเพื่อท้องถิ่น Community-based research ซึ่งมีลักษณะการวิจัยที่เน้นการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม งานวิจัยได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ปี 2551 การวิจัยได้เริ่มในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2551 และดำเนินการเสร็จสิ้นเดือน ธันวาคม 2552 ในการดำเนินการวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาข้อมูลด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเป็นมาของชุมชนทอผ้าพื้นเมืองและลวดลายผ้าจากอดีตจนถึงปัจจุบัน (2) ศึกษาความพร้อมและความสามารถในการผลิตผ้าทอพื้นเมืองของชุมชนเพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมพัฒนาการออกแบบผ้าทอพื้นเมือง (3) หารูปแบบกระบวนการในการถ่ายทอดพัฒนาการออกแบบลายผ้าที่เชื่อมโยงกับมิติทางวัฒนธรรมของชุมชน (4) พัฒนาด้านการตลาดในด้านราคาและการบริหารจัดการด้านการตลาดเพื่อเพิ่มโอกาสในการจำหน่ายผ้าฝ้ายย้อมคราม

บ้านคันทะลานเป็นชุมชนที่ปลูกไร่ฝ้ายและไร่ครามริมแม่น้ำโขง เพื่อใช้ในการผลิตผ้าฝ้ายย้อมคราม แต่เนื่องจากบ้านคันทะลานอยู่ห่างไกลตัวจังหวัด จึงทำให้ชุมชนทอผ้าประสบปัญหาในการพัฒนาอาชีพการทอผ้า ดังนั้นในการทำวิจัยจึงเริ่มจากการดำเนินการศึกษาวิถีชีวิตและมิติทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการทอผ้าของชุมชนทอผ้าบ้านคันทะลานและรายได้จากการทอผ้าใช้จนเกือบครบครัว การดำเนินการวิจัยมีการจัดเวทีพูดคุยถึงปัญหาต่างๆ ในการผลิตผ้าทอมือร่วมกับนักวิจัยอาสาสมัครบ้านคันทะลาน ทำให้ทีมวิจัยได้ทราบปัญหาของชุมชนใน 2 ประเด็นได้แก่ (1) การขาดความภาคภูมิใจในฝีมือและเอกลักษณ์ในการทอผ้า (2) การขาดรูปแบบในการบริหารจัดการด้านคุณภาพการผลิตและการจัดจำหน่าย ด้วยเหตุนี้ทีมวิจัยจึงได้หาแนวทางการแก้ปัญหาพร้อมกัน โดยมีสมาชิกกลุ่มทอผ้าเข้าร่วมเป็นนักวิจัยชุมชน กระบวนการวิจัยเริ่มจากการศึกษาความประวัติความเป็นมาของการทอผ้า การรวบรวมลวดลายการมัดผ้าหมี่ จากลายผ้าที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในชุมชนและร่วมกันคัดลอกลายผ้า หลังจากนั้นได้มีการพูดคุยกันถึงกระบวนการออกแบบ การสร้างแรงบันดาลใจในการออกแบบของช่างทอผ้า เพื่อสร้างความเข้าใจในพื้นฐานการออกแบบให้นักวิจัย ในการออกแบบลายผ้า ชุมชนรวมได้คิดค้นลวดลายผ้าขึ้นมาใหม่ในนามลาย “ สามพันโบก ” โดยได้แรงบันดาลใจจากสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติในแม่น้ำโขงที่อยู่ใกล้หมู่บ้าน มีการจัดการศึกษาดูงานการจัดการบริหารกลุ่มกับกลุ่มทอผ้า สีธรรมชาติบ้านโคกภูเก้า จังหวัดสกลนครเพื่อศึกษารูปแบบในการบริหารจัดการกลุ่ม การดูงานทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และแนวความคิดกันอย่างหลากหลาย และส่งผลให้นักวิจัยบ้านคันทะลานร่วมกันจัดตั้งกลุ่มทอผ้าของหมู่บ้านที่มีรูปแบบการผลิตและการบริหารจัดการที่เข้มแข็ง มีกระบวนการผลิตผ้าทอที่มีคุณภาพและสามารถจำหน่ายได้ในราคาที่ยุติธรรม อีกทั้งยังได้รับทุนสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลนาตาลซึ่งเป็นหน่วยงานของภาครัฐ นอกจากนี้กลุ่มทอผ้ายังได้ร่วมกันคิดชื่อทางการค้าภายใต้ชื่อ “ดอกฝ้ายริมโขง” เป็นชื่อที่เป็นเอกลักษณ์เพื่อใช้ในการค้าและการพัฒนาสินค้าของกลุ่มต่อไปในอนาคต

Key words: Kanpalan, Indigo, Product Design and Development

คำสำคัญ: คันทะลาน, คราม, ออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาข้อมูลด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเป็นมาของชุมชนทอผ้าพื้นเมืองและลวดลายผ้าจากอดีตจนถึงปัจจุบัน
2. ศึกษาความพร้อมและความสามารถในการผลิตผ้าทอพื้นเมืองของชุมชนเพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมพัฒนาการออกแบบผ้าทอพื้นเมือง
3. หารูปแบบกระบวนการในการพัฒนาการออกแบบลายผ้าที่เชื่อมโยงกับมิติทางวัฒนธรรมของชุมชน
4. พัฒนาการตลาดในด้านราคาและการบริหารจัดการเพื่อเพิ่มโอกาสในการจำหน่ายผ้าฝ้ายย้อมคราม

คำถามหลักในการวิจัย

กระบวนการในการพัฒนาการออกแบบผ้าทอพื้นบ้านที่เชื่อมโยงกับมิติทางวัฒนธรรมของชุมชนควรมีลักษณะและการดำเนินการอย่างไร

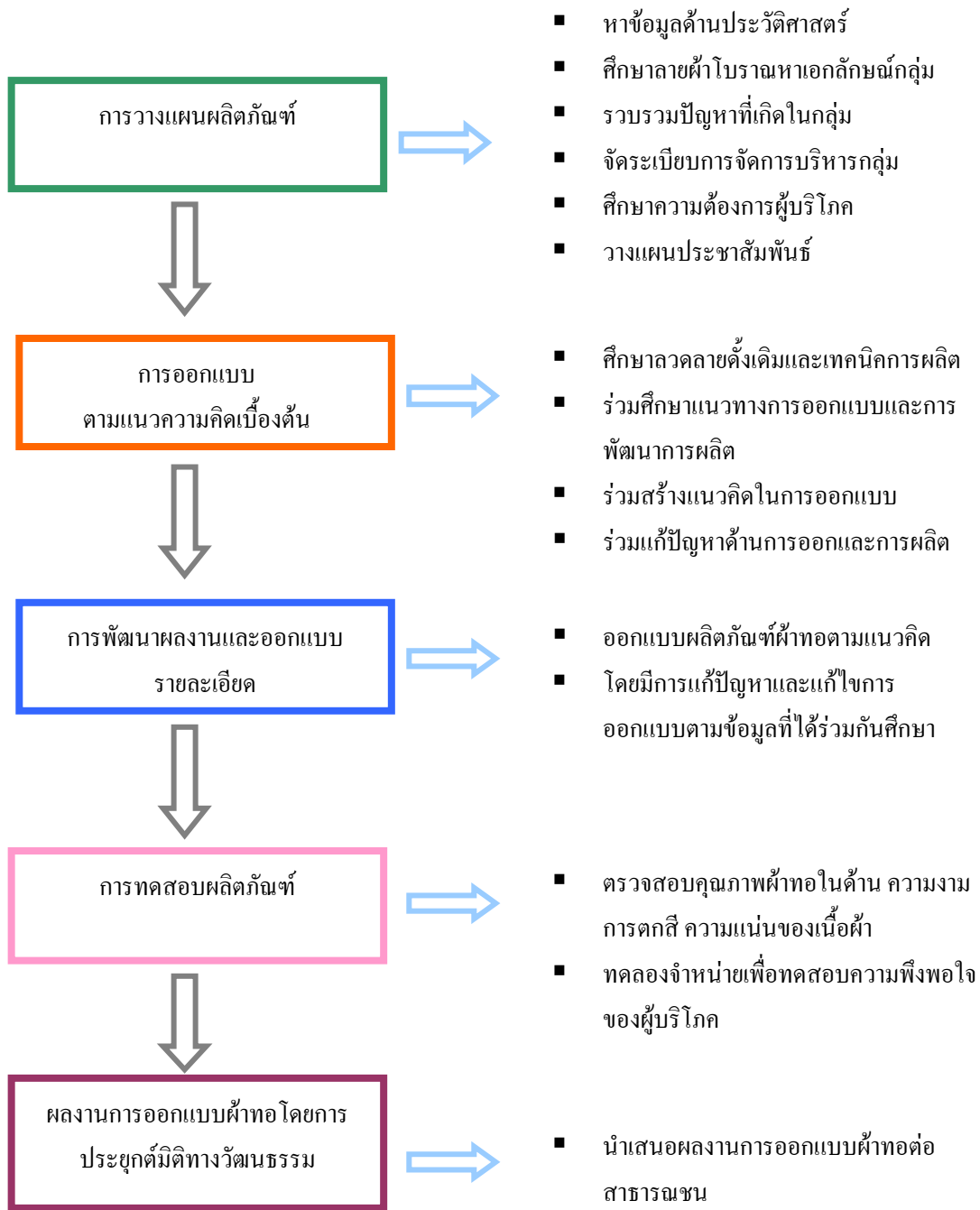
กรอบแนวความคิดและขอบเขตในการศึกษา

การวิจัยโครงการการประยุกต์มิติทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายย้อมครามบ้านคันพะลาน ตำบลนาตาล อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี เป็นโครงการที่มีรูปแบบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาผ้าฝ้ายย้อมครามโดยมุ่งใช้ความเป็นเอกลักษณ์ของการทอผ้าชุมชนและบริบททางวัฒนธรรมเป็นจุดเริ่มในการสร้างคุณค่าและเป้าหมายในการพัฒนาและการศึกษาร่วมกันของทีมนักวิจัย

แนวทางในการดำเนินงานวิจัย

กระบวนการวิจัยในโครงการประกอบเป็นกระบวนการทำวิจัยโดยชุมชนมีส่วนร่วมในงานวิจัยหรือ Community-based research (กาญจนา ทองทั่ว, 2550) กระบวนการวิจัยประกอบไปด้วยขั้นตอนในการเตรียมโครงการซึ่งเป็นการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) นาตาล ผู้อำนวยการโรงเรียนและครูในหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน รวมทั้งการประสานงานกับชาวบ้านที่มีความคุ้นเคยกันเพื่อเป็นสื่อกลางในการประชุมกลุ่มที่จัดขึ้นในพื้นที่หมู่บ้าน ในการเตรียมคณะทำงานวิจัยมีนักศึกษาคณะศิลปประยุกต์และการออกแบบที่สนใจเข้าร่วมเป็นที่วิจัย การเตรียมที่วิจัย ต้องมีการซักซ้อมความเข้าใจในการดำเนินโครงการและมีการศึกษาวิธีการ การเก็บข้อมูลระหว่างการลงพื้นที่ ซึ่งทีมนักวิจัยได้รับความอนุเคราะห์จากวิทยากรที่ผ่านการทำวิจัยในโครงการของ สกว. มาเป็นผู้บรรยายและให้ความรู้แก่ทีมนักวิจัยในการลงพื้นที่

หลังจากการเตรียมโครงการจะเป็นขั้นตอนการลงพื้นที่ซึ่งนักวิจัยได้ทำความเข้าใจกับชุมชนหมู่บ้านถึงความเป็นมาและวัตถุประสงค์ในการวิจัยรวมทั้งการหาอาสาสมัครที่จะเข้ามาช่วยกันดำเนินโครงการให้สำเร็จลุล่วง ในการลงพื้นที่นักวิจัยจะต้องมีการประชุมเพื่อเตรียมแผนการดำเนินรายการในการประชุมกลุ่มทุกครั้ง การดำเนินการโครงการวิจัยได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านคันพะลานในการร่วมเป็นนักวิจัยและดำเนินโครงการเมื่อนักวิจัยหลักและนักวิจัยชุมชนได้เริ่มพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้และแนวทางที่จะดำเนินการวิจัย นักวิจัยหลักได้มีแผนกิจกรรมเพื่อเสริมการทำวิจัยและการระดมความคิดเห็นให้เปิดกว้างด้วยการจัดกิจกรรมศึกษาดูงานในด้านการบริหารและจัดการกลุ่ม การผลิตผ้าทอ การควบคุมคุณภาพ รวมทั้งการจัดการบรรยายเนื้อหาต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผ้าฝ้ายย้อมครามบ้านคันพะลานเพื่อให้ทีมนักวิจัยจากชุมชนสามารถเรียนรู้แนวทางในการพัฒนาได้อย่างชัดเจนและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

แผนภูมิที่ 1 กระบวนการออกแบบพัฒนาผ้าทอมือบ้านคันพะลานโดยการประยุกต์มิติทางวัฒนธรรม (พรสนอง วงศ์สิงห์ทอง, 2550)

ผลการศึกษา

บริบทชุมชนและศักยภาพด้านการทอผ้าบ้านคันทะลานบ้านคันทะลานตั้งอยู่ในเขตการปกครองของตำบลนาตาล อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี บ้านคันทะลาน เป็นหมู่บ้านริมแม่น้ำโขงซึ่งกั้นเขตแดนระหว่างประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) หมู่บ้านอยู่ห่างจากอำเภอนาตาล 100 กิโลเมตรโดยประมาณ ผังตรงข้ามหมู่บ้านคือบ้านนาโพธิ์แขวงสาละวัน ของประเทศลาว บ้านคันทะลานเป็นหมู่บ้านที่มีทัศนียภาพแม่น้ำโขงที่สวยงาม หมู่บ้านตั้งอยู่ใกล้วัดปากแซง หาดสลับและสามพันโบกซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดอุบลราชธานี พื้นที่ริมฝั่งโขงบ้านคันทะลานเป็นตลิ่งที่มีความลาดชันไม่มาก ชาวบ้านจึงสามารถใช้พื้นที่ริมโขงปลูกฝ้ายและครามเพื่อใช้ในการทอผ้า รวมทั้งมีการปลูกพืชผักอื่นๆเพื่อใช้บริโภค การปลูกพืชริมฝั่งน้ำโขงไม่จำเป็นต้องรดน้ำเพียงการหว่านเมล็ดพืชต่างๆลงดิน ความชุ่มชื้นของชายฝั่งและปรากฏการณ์น้ำขึ้นน้ำลง จะช่วยให้พืชผักได้รับน้ำจากพื้นดินไปในตัว พืชพรรณต่างๆ สามารถเติบโตได้ตามธรรมชาติ

ประมาณสมัยพุทธศักราช 2435 ได้เกิดความวุ่นวายทางการเมืองในสปป.ลาว อีกทั้งเกิดโรคระบาด พ่อใหม่ รุจันทร์ จึงได้ชักชวนประชากรชาวลาวในหมู่บ้านนาโพธิ์แขวงสาละวัน ประมาณ 7 ครอบครัวข้ามลำน้ำโขงมาตั้งถิ่นฐานในดินแดนประเทศไทย อันเป็นที่ตั้งของบ้านคันทะลานในปัจจุบัน

ชื่อหมู่บ้านคันทะลานมีความหมายมาจากภาษาอีสาน “คันทะลาน” ซึ่งหมายถึง เกาะก้อนหิน หรือ คันท กาลง น้ำโขงที่ไหลพันน้ำโขง ในช่วงหน้าแล้งประมาณเดือนธันวาคม ถึงกรกฎาคม ชาวบ้านจะพายเรือไปที่เกาะเพื่อจับปลาไหลลาน อันเป็นวิถีในการทำประมงของชาวอีสานและชาวลาวที่อยู่สองฝั่งโขง ส่วนคำว่า “ปะลาน” มีที่มาจากกาบหรือ “ป่า” ลาน โดยมีเหตุมาจากการเฉลิมฉลองในเทศกาลสงกรานต์ของสองฝั่งโขง ที่ได้มีพิธีรดน้ำดำหัวและเล่นน้ำในลำโขงอย่างสนุกสนาน อีกทั้งมีการเลี้ยงดูปู่เสื่อด้วยเหล้ายาปลาปิ้งมากมาย จึงทำให้ชาวบ้านต้องทิ้งลานที่เป็นอุปกรณ์จับปลาของตนไว้กลางเกาะเพื่อไปร่วมงานฉลองในเทศกาลร่วมกับพี่น้องฝั่ง สปป.ลาว

ชาวคันทะลานที่อพยพมาจากฝั่งลาว พูดภาษาลาวที่คล้ายคลึงกับสำเนียงภาษาอีสานที่พูดกันทั่วไปในพื้นที่อีสานได้นอกจากนี้ยังมีการแต่งกายที่เหมือนชาวอีสานในอดีตโดยใช้ผ้าฝ้ายย้อมครามเป็นวัสดุหลัก ผู้หญิงบ้านคันทะลานจะนุ่งซิ่นผ้าฝ้ายมัดหมี่มีต้นซิ่นและหัวซิ่นตามความเชื่อของชาวอีสาน ใน

วันธรรมดาทั่วไปจะสวมเสื้อคอกลมแขนกุด มีกระดุมสามติดเม็ดเรียกว่า “เสื้อสามดิ่ง” เมื่อมีงานบุญหรือโอกาสพิเศษก็จะสวมเสื้อแขนยาวหมัดผ้าสไบแทนเสื้อสามดิ่งและใช้ผ้าไหมตามความเหมาะสม ส่วนฝ่ายชายจะสวมกางเกงขาก๊วยเสื้อแขนสั้นมีผ้าขาวม้าคาดเอว

หมู่บ้านคันทะลานเป็นชุมชนทอผ้าพื้นเมืองที่สืบทอดภูมิปัญญาในการย้อมคราม ปลูกฝ้ายและเข็นฝ้ายโดยมีฝีมือในการทอผ้าฝ้ายมัดหมี่ซึ่งยังได้มีการทอผ้าย้อมครามเพื่อเป็นอาชีพเสริมจากอาชีพการเกษตรอันได้แก่การทำนาและปลูกพืชไร่ ในปัจจุบัน กลุ่มทอผ้าได้แก่กลุ่มแม่บ้านมีอายุในช่วง 45-70 ปี เนื่องจากกลุ่มวัยรุ่นและวัยทำงานจะย้ายถิ่นฐานเข้าทำงานในเมืองไม่สนใจสืบทอดอาชีพทอผ้าฝ้ายย้อมคราม จากการสอบถามในปัจจุบันพบว่าสมาชิกทอผ้าประมาณ 40 คน โดยมีรายได้จากการทอผ้าเฉลี่ย 1,000 – 2,000 บาทต่อเดือนซึ่งเป็นรายได้ที่ไม่มากนัก

ปัจจุบันนี้ช่างทอผ้าบ้านคันทะลานได้มีการเปลี่ยนแปลงจากการทอเพื่อไว้ใช้งานเป็นการจำหน่ายให้กับลูกค้าจากร้านค้าเพื่อนำรายได้จากการทอผ้ามาจุนเจือครอบครัว ถึงแม้จะจำหน่ายผ้าได้ในราคาที่ต่ำกว่าต้นทุนวัสดุและแรงงานที่ถักทอฝืนผ้า ในขณะที่เดียวกันเยาวชนรุ่นใหม่ในหมู่บ้านนิยมเข้าไปทำงานรับจ้างทำงานในเมือง ดังนั้นผู้ที่สืบทอดการทอผ้าเริ่มลดลงจนเป็นที่น่าเป็นห่วงว่าการทอผ้าย้อมครามอาจสูญหายไปจากบ้านคันทะลานในไม่ช้า

ปัญหาการทอผ้าย้อมครามที่เกิดขึ้นกับชุมชนและแนวทางแก้ไขปัญหา

จากการเก็บข้อมูลในการลงพื้นที่ พบว่ากลุ่มทอผ้าบ้านคันทะลานมีปัญหาในการดำเนินการด้านต่างๆ และมีแนวทางในการพัฒนาแก้ปัญหา รวมทั้งเพิ่มศักยภาพให้กลุ่มดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐาน

ในเบื้องต้นชาวบ้านคันทะลานมิได้มีการบันทึกเรื่องราวความเป็นมาของกลุ่ม จึงต้องอาศัยการพูดคุย ระดมความทรงจำจากสมาชิกชุมชน และสามารถเรียบเรียงประวัติความเป็นมาของชุมชนได้ในที่สุด

2. ปัญหาด้านการผลิต

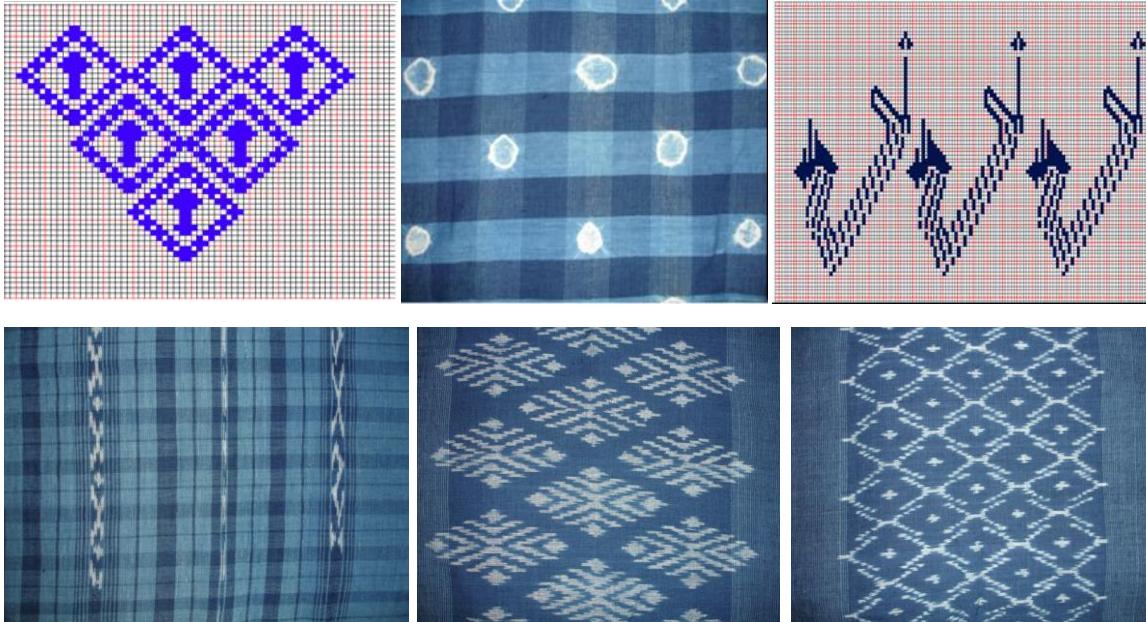
(2.1) ปัญหาด้านสีย้อม ปัญหาด้านการย้อมสีได้แก่ การขาดการพัฒนาเทคนิคที่สร้างเฉดสีได้หลากหลายขึ้น ในกิจกรรมลงพื้นที่ จึงได้มีการนำตัวอย่างในการย้อมคราม

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ให้ได้หลายเฉดสี มีการทดลองย้อมครามให้ได้สีครามในระดับความเข้มต่างกันเพื่อใช้ในการทอผ้า

(2.2) ปัญหาด้านการออกแบบลายผ้า ในเนื้อหาด้านการออกแบบสมาชิกวิจัยได้ร่วมกล่าวถึงประเด็นความสำคัญของการร่วมมือกัน ช่วยกันคิดเรื่องลวดลาย เรื่องการใช้สี จึงมีการปรับปรุงวิธีมัดอย่างไรให้ลายมีความชัดเจน

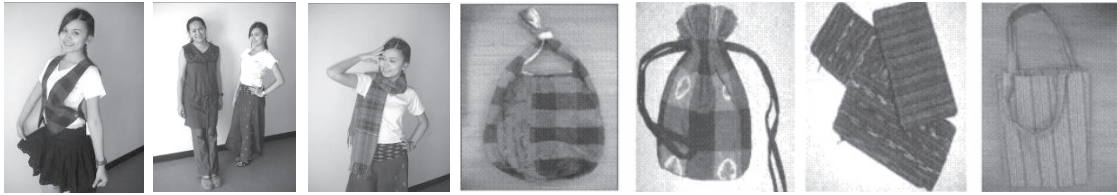
มากยิ่งขึ้นโดยใช้การจัดองค์ประกอบให้มีลายมัดหมี่น้อยลงผ้าทอคู่มีความร่วมสมัยมากขึ้น นอกจากนี้ นักวิจัยหลักและนักวิจัยชุมชนได้รวบรวมผ้าเก่าและผ้าทอในปัจจุบันมาร่วมกันคิดลวดลาย เพื่อเก็บลายผ้าเป็นฐานข้อมูลของหมู่บ้าน รวมทั้งเป็นลายผ้าที่สามารถนำไปประยุกต์เป็นลวดลายใหม่โดยคงมิติทางวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้

ภาพที่ 1 การคัดลวดลายผ้าและการออกแบบผ้าฝ้ายย้อมครามจากลายดั้งเดิมบ้านคันทะลาน

(2.3) ปัญหาด้านการออกแบบสินค้าและผลิตภัณฑ์ ปัจจุบัน สินค้าผ้าทอมือย้อมครามบ้านคันทะลานส่วนมากจะเป็นผ้าถุงลายมัดหมี่ ผ้าครามสีเข้มเป็นสีพื้นไม่มีลวดลาย ผ้าพันคอ ผลิตภัณฑ์ดังกล่าวยังขาดการพัฒนาทางด้านการออกแบบให้มีความหลากหลาย ทางที่มวิจัยหลักจึงได้จัดการบรรยาย

ในหัวข้อ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ การบรรยายเน้นการให้ดูภาพตัวอย่างผลิตภัณฑ์จากผ้าทอมือรวมทั้งการจัดร้านค้า นอกจากนี้ยังมีการนำผลิตภัณฑ์ตัวอย่างเช่น หมวก เสื้อ กระเป๋า ผ้าพันคอ เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีรูปแบบที่ทันสมัยให้กลุ่มแปรรูปศึกษา ร่วมกัน

ภาพที่ 2 การออกแบบผลิตภัณฑ์ร่วมกันในชุมชน

(2.4) **ปัญหาด้านคุณภาพผ้าทอมือ** ก่อนการดำเนินการวิจัยผ้าทอไม่มีการตรวจสอบคุณภาพ ผ้าทอจึงมีคุณภาพไม่สม่ำเสมอ ทางกลุ่มจึงได้ตั้งสมาชิกที่ทำหน้าที่ตรวจสอบคุณภาพผ้า โดยมีการตรวจสอบในด้าน ความแน่นของเนื้อผ้า ความงามสม่ำเสมอของลวดลาย การตกสี และรอยตำหนิต่างๆ หากมีตำหนิบนผืนผ้าทอมือและเป็นส่วนที่ซ่อมแซมได้ เช่น ด้ายขาด สมาชิกผู้ทอผ้าต้องนำกลับไปซ่อมให้เรียบร้อยก่อนนำมาตรวจสอบคุณภาพอีกครั้งจนได้ผ้าทอมือคุณภาพตามต้องการ ไม่มีตำหนิ

(2.5) **การขาดแคลนวัตถุดิบและแรงงานในช่วงเวลา** ในช่วงฤดูฝน จะเป็นช่วงเวลาที่ไม่มีฝ้ายและย้อมครามไม่ได้เนื่องจากฝนตกไม่มีแดดในการตากผ้า ปริมาณการผลิตจึงลดลง อีกทั้งจำนวนฝ้ายเข็นไม่เพียงพอ ทางทีมวิจัยหลักได้แนะนำให้สนับสนุนการเข็นฝ้ายเพิ่มขึ้น ถ้าฝ้ายไม่พออาจสั่งซื้อจากแหล่งอื่น สมาชิกวางแผนคำนวณการรับซื้อฝ้ายในระยะยาว เพื่อดำเนินตามแผนการตลาดแรกที่วางไว้ ส่วนเรื่องการขาดแคลนแรงงาน ทางกลุ่มได้แก้ปัญหาด้วยการให้สมาชิกในครอบครัวร่วมมือกันทำงานช่วยในงานที่สมาชิกในครอบครัวสามารถช่วยได้

3. ปัญหาด้านการบริหารจัดการสมาชิกกลุ่มทอผ้าในหมู่บ้าน

(3.1) **ปัญหาด้านการเงิน** ปัญหาด้านการเงินเป็นประเด็นเกิดจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในกลุ่ม ภายหลังชุมชนได้มีการตั้งกลุ่มทอผ้าขึ้นมาอย่างเป็นทางการมีการทำบัญชีรับ-จ่ายที่เป็นระบบ ทางกลุ่มจึงสามารถนำเงินที่ได้รับจากการสนับสนุนจากอบจ. มาตาล มาลงทุนใช้จ่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(3.2) **การตลาด** เนื่องจากลูกค้ารับสินค้าและจ่ายเงินมาไม่ตรงเวลาจึงมีสินค้าค้างค้างเหลือเก็บอยู่มาก เพื่อแก้ปัญหาทางกลุ่มจึงกำหนดวันเวลารับสินค้าและชำระเงินให้

แน่นอน รวมทั้งมีการจ่ายค่ามัดจำเพื่อป้องกันการไม่มารับสินค้าหรือมารับล่าช้า นอกจากนี้นักวิจัยหลักได้แนะนำให้ทางกลุ่มพยายามจัดบุคลากรไปศึกษาช่องทางทางการจำหน่ายนอกพื้นที่ เพื่อเป็นการเปิดตลาดอีกทางที่สามารถสร้างรายได้ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มได้มากขึ้น

(3.3) **การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์** การประชาสัมพันธ์ การเดินทาง เนื่องจากความห่างไกลจากตัวเมื่อนักวิจัยชุมชนได้ร่วมเสนอความคิดในการออกแบบตราสัญลักษณ์ผ้าฝ้ายย้อมครามเพื่อใช้เป็นตราสัญลักษณ์และตราสินค้าติดลงบนผลิตภัณฑ์โดยใช้ชื่อ “ดอกฝ้ายริมโขง” มีการออกแบบตราสัญลักษณ์และนามบัตรเพื่อที่จะนำมาใช้ในการค้าและจัดทำนามบัตรสำหรับประชาสัมพันธ์หมู่บ้านในอนาคต

ภาพที่ 3 ตราสัญลักษณ์ ดอกฝ้ายริมโขง

(3.4) **การส่งออกจำหน่าย** ในปัจจุบันบ้านต้นพะลานยังไม่มีการจัดจำหน่ายผ้าทอในลักษณะของร้านค้า หรือการออกร้านจำหน่ายเหมือนกลุ่ม OTOP อื่นๆ การขายผ้าทอเป็นไปในลักษณะที่มีลูกค้ามาซื้อถึงหมู่บ้าน เนื่องด้วยกำลังคนและแรงงานที่ไม่เพียงพอ ปริมาณผ้าจึงผลิตจำหน่ายให้กับผู้ที่มารับซื้อเช่นเดิม อย่างไรก็ตามสมาชิกกลุ่มได้สร้างแนวทางในการพัฒนามาตรฐานให้เข้มแข็งเพื่อผลิตผ้าทอได้มากขึ้นในอนาคต

(3.5) **ปัญหาเรื่องความสามัคคีของสมาชิกกลุ่มทอผ้า** ในเบื้องต้นชาวบ้านต้นพะลานมีความขัดแย้งในการผลิตและจำหน่ายผ้าทอมือ แต่เมื่อมีการจัดตั้งกลุ่ม “ดอกฝ้ายริม

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

โขง” ทิศทางการทำงานของกลุ่มเริ่มชัดเจน ทุกคนมีการปรึกษาหารือกันแลกเปลี่ยนแนวคิดและช่วยกันแก้ปัญหา ทำให้สมาชิกในชุมชนมีความเชื่อมั่นและเข้ามาทำงานเป็นสมาชิกกลุ่มมากขึ้น

สรุปผลการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยผู้วิจัยได้ดำเนินงานเพื่อบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้โดยมีผลสรุปในแต่ละประเด็น การวิจัยเป็นไปด้วยการขับเคลื่อนของพลังและความคิดของนักวิจัยจากชุมชนเป็นหลัก โดยเริ่มจากการสร้างความภูมิใจในอัตลักษณ์ของชุมชนซึ่งได้รวบรวมประวัติความเป็นมาร่วมกันจนสามารถเรียบเรียงประวัติของหมู่บ้านคันพะลานซึ่งเป็นชุมชนทอผ้าที่สืบทอดภูมิปัญญาในการทอผ้าอ้อมครามรวมทั้งการปลูกฝ้ายและเส้นฝ้ายมานานับตั้งแต่ พ.ศ. 2453 ซึ่งเป็นช่วงที่บรรพบุรุษหมู่บ้านได้โยกย้ายถิ่นฐานจากฝั่งลาวมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในฝั่งประเทศไทย ซึ่งเป็นพื้นที่บ้านคันพะลานในปัจจุบัน หลังจากนั้นงานวิจัยได้เคลื่อนสู่กระบวนการในการศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนทอผ้า มีการการศึกษาความพร้อมและความสามารถในการผลิตผ้าทอพื้นเมืองของชุมชน รวมทั้งผลิตภัณฑ์ต่างๆของชุมชนเพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมพัฒนาการออกแบบผ้าทอพื้นเมือง การพัฒนาผ้าทอมือทำให้นักวิจัยชุมชนร่วมกันพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือที่มีความงาม และนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีรูปแบบที่หลากหลายและสามารถจำหน่ายได้มากขึ้นเนื่องจากผ้าทอที่มีความงามและมีเอกลักษณ์ของลวดลายผ้าคันพะลานผสมผสานกับรูปแบบที่ทันสมัย

ในการพัฒนาการทอผ้าเพื่อให้การผลิตและการจำหน่ายมีประสิทธิภาพมากขึ้น สมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้านคันพะลานได้มีแนวทางในการบริหารจัดการในด้านการผลิตและการบริหารจัดการองค์กรดังนี้

นักวิจัยชุมชนได้ร่วมกันหาแนวทางในการดำเนินการและพัฒนาผ้าทอร่วมกันอีกทั้งได้มีการพัฒนาด้านคุณภาพผ้าทอให้มีความประณีต มีมาตรฐานมากขึ้นโดยใช้ความรู้ที่ได้จากการศึกษาคูงานและการศึกษาความรู้ด้านการออกแบบร่วมกันในที่วิจัย มีการจัดตั้งผู้ตรวจสอบคุณภาพผ้าทอ นอกจากนี้ยังได้ร่วมกันวางแผนทำงานในช่วงฝ้ายและครามขาดแคลน รวมทั้งมีการวางแผนผลิตผ้าทอเพื่อจำหน่ายในเทศกาลต่างๆ ล่วงหน้า ทำให้การผลิตผ้าทอเป็นไปอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพนอกจากนี้ นักวิจัยชุมชนได้ร่วมกันก่อตั้งกลุ่มทอผ้า

ของหมู่บ้านขึ้นมาซึ่งมีรูปแบบการบริหารจัดการภายในกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ระหว่างดำเนินการวิจัย โครงการวิจัยได้รับโอกาสจากสถานีโทรทัศน์ท้องถิ่น NBT ในการเผยแพร่กลุ่มทอผ้าคันพะลานด้วยการถ่ายทำรายการในพื้นที่และออกอากาศเผยแพร่ในรายการโทรทัศน์ท้องถิ่นส่งผลให้กลุ่มทอผ้าบ้านคันพะลานมีความภูมิใจในภูมิปัญญาพื้นถิ่นของตนเป็นอย่างมาก

การที่นักวิจัยได้เข้าร่วมงานวิจัยกับชาวบ้านทำให้เกิดพลังและการพัฒนาที่เข้มแข็งในชุมชนและสามารถแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่างๆจนก้าวไปสู่ความมุ่งหมายในการทำวิจัยได้อย่างรวดเร็ว อีกทั้งสามารถแก้ไขทัศนคติของ ชาวบ้านที่มักจะมีความประหม่ามีความกังวลเมื่อต้องร่วมงานกับนักวิชาการเมื่อทุกคนสามารถเห็นการพัฒนาและความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีที่เกิดขึ้นต่อชุมชนอันเกิดจากความร่วมแรงร่วมใจและการทำงานอย่างทุ่มเท

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะต่อสถาบันองค์กรภาครัฐ

1. เพิ่มวิชาการด้านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในหลักสูตรการศึกษาเพื่อสร้างแนวคิดและทางเลือกให้นักวิจัยรุ่นใหม่ในอนาคต
2. ในหลายองค์กรของรัฐ ยังให้การสนับสนุนการวิจัยน้อยและมีความยุ่งยากในการติดต่อประสานงาน
3. ในสถาบันที่สอนทางด้านศิลปะและการออกแบบ ยังมีความเข้าใจในการทำวิจัยเพื่อพื้นถิ่นน้อย เนื่องจากการเรียนการสอนมุ่งกระบวนการที่สร้างผลงานมากกว่าการทำงานร่วมกับชุมชน แต่จากการทำวิจัยผู้วิจัยพบว่า การบูรณาการงานวิจัยร่วมกับการเรียนการสอนด้านศิลปะและการออกแบบ จะสามารถช่วยเหลือท้องถิ่นในด้านการฟื้นฟูศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นอย่างมาก

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา ทองทั่ว. **ลิวาวิจัยไต้หวันประสบการณ์ คนทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น**. สำนักงานสนับสนุนการวิจัย สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น : เชียงใหม่, 2550.
- พรสนอง วงศ์สิงห์ทอง. **การออกแบบและพัฒนาแฟชั่นและมันชนภัณฑ์**. กรุงเทพฯ : วิสคอมเซ็นเตอร์, 2550.